

Helsinki 23.2.2012

Viite: Maanmittauslaitoksen lausuntopyyntö 9.1.2012 (MML/7/09/2011)

Pääjohtaja Jarmo Ratia
Maanmittauslaitos
Keskushallinto
PL 84
00521 Helsinki

Lausunto nimien *Ahvenanmaa* ja *Maarianhamina* esittämisestä Maanmittauslaitoksen kartoissa ja muissa tuotteissa

Ahvenanmaan maakunnan hallitus on esittänyt, että suomenkieliset nimet *Ahvenanmaa* ja *Maarianhamina* olisi poistettava Maanmittauslaitoksen julkaisemista kartoista. Perusteina esitetään Ahvenanmaan yksikielisyys, kielilaki, valtioneuvoston päätös 120/1989 ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen suositus ”ruotsinkielisten nimien esittämisestä yksikielisillä ruotsinkielisillä paikkakunnilla”.

Virallinen kieli ja perinnäiset paikannimet kartoissa

Ensiksi on todettava, että perinnäiset paikannimet eivät noudata, eivätkä voi noudattaa täysin kunnan kielijakaumaa ja kuntien rajoja. Nimiä on aina annettu paikoille sitä mukaa kuin niitä on tarvittu, ja ensiksi tulleiden nimiä ovat seuraavaksi tulleet ottaneet käyttöönsä joko sellaisenaan tai lainaamalla. Näin nimistöön on satojen, jopa tuhansien, vuosien aikana syntynyt eriaikaisia kerrostumia, joissa nimien kieltä ei voi aina edes jäljittää. Ahvenanmaalla suomenkielisten varhaisesta asutuksesta kertovat esimerkiksi ruotsinkielisten antamat *Finn-* alkuiset nimet, kuten *Finnström*, mutta ruotsinkieliset ovat lainanneet käyttöönsä myös suomenkielisiä nimiä, kuten *Lappvesi* ja *Jomala*.

Perinnäistä paikannimistöä on Suomessa kerätty 1800-luvulta alkaen paikallisista asukkailta sekä suomen- että ruotsinkielisiin arkistoihin. Maanmittauslaitoksen peruskarttanimistö tarkistetaan Kotimaisten kielten keskuksessa näiden keruiden pohjalta. Kuntien kielisuhteet eivät vaikuta mitenkään siihen, mitä nimiä valitaan kartoille. Karttaan esitetään merkittäväksi ne nimet, jotka on käytössä tavattu, jotta paikoista voidaan puhua. On suomen-, ruotsin- ja saamenkielisiä nimiä, on nimiä, jotka on käännetty tai mukailtu kielestä toiseen, ja on myös nimiä, jotka on omaksuttu toiseen kieleen suoraan, muuttamatta. Näin paikannimet säilyttävät kieli- ja kulttuurihistoriaa.

Silloin, kun paikasta käytetään erikielisiä nimiä, kielisuhde vaikuttaa vain nimien järjestykseen: kunnan virallisen enemmistökielen mukainen nimi merkitään kartassa ylimmäksi ja juoksevasa tekstissä ensimmäiseksi.

Suunniteltua nimistöä ovat hallinnollista tietä syntyneet nimet kuten kadun- ja tiennimet,

kuntien ja kaupunkien nimet ja erilaisten hallinnollisten alueiden nimet. Niissäkin käytetään hyväksi perinnäistä paikannimistöä.

Ahvenanmaa ja Maarianhamina suomen kielessä

Ahvenanmaa – Åland on sekä saaren että maakunnan nimi. Varhaisia kirjallisia mainintoja nimestä ovat *Alandia* 1281, *Alandh* 1376, *Ålandh* 1435 sekä suomen kielessä *Ahwenan maa* 1648 ja *Olanti* (*Ahwenanmaa*) 1844. Nimen alkuperä on epäselvä. On esitetty, että Ahvenanmaa voisi olla virheellinen tulkinta kantaskandinaavisesta teoretisoidusta nimestä *Ahvaland*, tai että *Ahvenanmaa* olisi alkuperäinen nimi, jonka alkuosasta olisi säännöllisen äännekehityksen myötä tullut *å* ja jälkiosa *-maa* olisi käännetty ruotsin sanalla *-land*. – Molemmat nimet ovat vanhoja. Nimi *Ahvenanmaa* on kuulunut suomen kieleen satoja vuosia. Rinnalla esiintynyt *Oolanti* on jäänyt elämään lähinnä Krimin sotaan vuosina 1854–1855 liittyneitä taisteluja tarkoittavassa ilmauksessa *Oolannin sota*.

Maarianhamina – Mariehamn päätettiin perustaa 1859, ja kaupunkioikeudet myönnettiin 1861. Kaupunki perustettiin aikana, jolloin Suomi kuului Venäjään autonomisena ruhtinaskuntana. Kaupungin nimi luotiin samanaikaisesti ruotsinkielisen nimen kanssa: ”Uusi meri- ja kauppa-kaupunki on - - tämän helmikuun 4 p:ltä määrätty Maarianhaminan (Mariehamn) nimisenä perustettavaksi Ahvenanmaan mantereeseen keski-eteläiselle rannalle Jomalan pitäjän Öwerneesin kylän maille” (Suometar 18.2.1859). Suomenkielinen nimi on siis ollut käytössä kaupungin perustamispäätöksestä lähtien.

Nimipareissa *Ahvenanmaa - Åland* ja *Maarianhamina - Mariehamn* molemmankieliset nimet on katsottava alkuperäisnimiksi.

Kielten oikeus omiin nimiinsä

Nimet kuuluvat kieleen siinä missä muutkin sanat. Se, mitä nimiä paikoista kussakin kielessä käytetään, on kyseisen kielen käyttäjien ja sen huoltajien asia. Ruotsin kielen käyttäjät päättävät, mitkä nimet ovat tarpeen ruotsiksi, ja suomen kielen käyttäjät vastaavasti omakielisistä nimistään. Kummankaan kielen käyttäjät eivät voi edellyttää, että toisesta kielestä poistettaisiin siihen kieleen juurtuneita epävirallisiakaan nimiä. Silloin kun paikoilla on rinnakkaisnimiä, ei toisenkielisten rinnakkaisnimien pitäisi aiheuttaa minkäänlaisia hankaluuksia niille, jotka käyttävät virallisesti vain jompaakumpaa kieltä.

Ahvenanmaa (ruots. *Åland*) on Suomen valtakuntaan kuuluvan saaren ja maakunnan nimi, *Maarianhamina* (ruots. *Mariehamn*) sen kaupungin nimi. Suomenkielisten nimien poistaminen virallisesta käytöstä ei poistaisi näitä nimiä suomen kielestä. Niitä käytetään esimerkiksi uutisviestinnässä, säätiedotuksissa, hälytystilanteissa, kaupankäynnissä ja merenkulussa ja maakunnan matkailun mainostamiseen suomenkielisille. Suomenkielisiä asuu myös Ahvenanmaalla (5 %) sekä ulkomailla. Ahvenanmaan itsehallintolain 37 §:n mukaan Suomen kansalaisella on oikeus käyttää suomea maakunnassa toimivassa tuomioistuimessa ja muussa valtion viranomaisessa.

Suomenkielisille tarkoitetuissa kartastoissa, teksteissä ja puheessa säilyvät edelleen tietyt ulkomaistenkin paikkojen nimet varhain suomalaistuneissa muodoissa, kuten esimerkiksi *Tukholma*, *Berliini* ja *Lontoo*, ruotsinkielisissä yhteyksissä esimerkiksi *Köpenhamn*, *Rom*, *Bryssel*.

Perinnäiset paikannimet hallinnollisten alueiden ja liikennepaikkojen niminä

Perinnäisten paikannimien virallisesta käytöstä on ollut valtioneuvoston päätös vuodesta 1940, (tarkistettu vuosina 1957, 1965 ja 1982). Vuonna 1982 (Vp virka- ja itsehallintoalueiden sekä eräiden liikennepaikkojen nimistä, 1052/1982) tähän listaan sisältyi 6 yksikielistä ruotsinkielistä kuntaa, joilla oli virallinen nimi sekä suomeksi että ruotsiksi. Yksi näistä nimistä on *Maarianhamina - Mariehamn*. Vastaavasti yksikielisiä suomenkielisiä kuntia, joilla oli virallinen nimi molemmilla kielillä, oli 70, esim. *Lahti – Lahtis, Iisalmi – Idensalmi, Kajaani – Kajana*.

Valtioneuvoston päätös on tarkoittanut vain sitä, että ruotsinkielisiä rinnakkaisnimiä tulee käyttää vain ruotsinkielisessä tekstissä ja puheessa, samalla tavalla kuin suomenkieliset rinnakkaisnimet kuuluvat vain suomen kieleen.

Vuonna 1989 valtioneuvosto muutti vuoden 1982 päätöstä. Uuden päätöksen mukaan ”Valtioneuvosto on – on lisännyt virka- ja itsehallintoalueiden sekä eräiden liikennepaikkojen nimistä 23 päivänä joulukuuta 1982 antamaansa päätökseen (1052/82) uuden 2 a §:n seuraavasti: 2 a § Virka- ja itsehallintoalueen sekä liikennepaikan nimityksestä voidaan määrätä noudattamatta, mitä 1 ja 2 §:ssä on sanottu, mikäli se historiallisesta tai muusta erityisestä syystä katsotaan tarpeelliseksi” (Vp 120/1989). Ilmauksen sanamuoto viittaa siihen, että vuoden 1982 päätös nimiluettelointeen on ollut voimassa ainakin vuoden 1989 päätöstä tehtäessä, koska sillä on täydennetty aiempaa päätöstä.

Mainitun lisäyksen voi katsoa liittyvän niihin hallinnollisiin muutoksiin, joita on tapahtunut vuoden 1982 jälkeen. Esimerkiksi kuntaliitosten vuoksi kuntien kielisuhteet tai viralliset nimet ovat voineet muuttua. Valtioneuvoston päätökseen 1052/1982 sisältyvää luetteloa on seurattu Kotimaisten kielten keskuksen luetteloissa kuntaliitoksissa tapahtuneiden muutosten mukaisesti. Kuntaliitosten vuoksi tämän listan voisi päivittää myös lainsäädännössä uudelleen ja tarkistuttaa nimet Kotimaisten kielten keskuksen suomen- ja ruotsin kielen lautakunnassa, mahdollisesti myös saamen kielen lautakunnassa.

Valtioneuvoston kanslian ohjeessa *Svenskt lagspråk i Finland* (2010) todetaan, että päätös 1052/1982 ”är visserligen inte längre i kraft, men det har inte heller ersatts med någon annan officiell förteckning” (s. 149). Sivulla 153 luetellaan kunnat, joilla on nimi molemmilla kielillä, mukaan lukien *Maarianhamina - Mariehamn*, sekä todetaan, että ”Förteckningen baserar sig på statsrådets beslut 1052/1982, senare statsrådsbeslut och förteckningen över alla kommuner i landet på Kommunförbundets webbplats (www.kommunerna.net)”. Sivulla 152 luetellaan aluehallintojako vuodesta 2010, johon sisältyy myös *Ahvenanmaa - Åland*. Koska kyseessä on valtioneuvoston kanslian ohje, ainakin valtionhallinnossa ja valtion viranomaisten on käytettävä näitä nimiä.

Vuoden 2012 alussa Suomessa oli 60 yksikielistä suomenkielistä kuntaa, joille on vahvistettu myös virallinen ruotsinkielinen nimi. Vastaavia yksikielisiä ruotsinkielisiä kuntia oli 3: *Larsmo – Luoto, Mariehamn – Maarianhamina ja Närpes – Närpiö*.

Maanmittauslaitos esittää karttatuotteissaan kaikista virallisesti kaksikielisistä kunnista

molemmankieliset nimet. Lisäksi Maanmittauslaitos esittää kolmen yksikielisen ruotsinkielisen kunnan nimen myös suomeksi. Tältä osin käytäntöä tulisi johdonmukaisuuden vuoksi laajentaa niin, että Maanmittauslaitos esittäisi kaikissa karttatuotteissaan kaikki viralliset kunnannimet eli myös yksikielisten suomenkielisten kuntien viralliset ruotsinkieliset nimet. Kansalaisen karttapaikka mahdollistaa haun ja paikannuksen näilläkin nimillä, mutta niitä ei ole merkitty karttapintaan.

Kotimaisten kielten keskuksessa on valmistumassa julkaisu *Svenska ortnamn i Finland*, josta kielenkäyttäjät voivat katsoa myös epävirallisia rinnakkaisnimiä ja niiden kirjoitusasuja.

Kielilaki 2003 ja Ahvenanmaan itsehallintolaki

Vuoden 2003 kielilain luvun 7 *Lainsäädännössä sekä yleisessä tiedottamisessa käytettävät kielet* 32 §:ssä todetaan valtion ja kunnallisen viranomaisen yleisölle suunnatusta tiedotuksesta seuraavaa: ”Asianomaisen ministeriön on huolehdittava siitä, että yksilön hengen, terveyden ja turvallisuuden sekä omaisuuden ja ympäristön kannalta oleellinen tieto annetaan **koko maassa** molemmilla kansalliskielillä.”

Ahvenanmaan itsehallintolaki on perustuslain tasoinen laki. Sen mukaan Ahvenanmaan maakunta on yksikielinen alue. Suomen kielilaki ei tämän vuoksi ole suoraan sovellettavissa Ahvenanmaalla. Tämä ei kuitenkaan merkitse, että suomenkielisiä paikannimiä ei voisi esiintyä Ahvenanmaalla ja että niitä ei voitaisi käyttää Maanmittauslaitoksen kartoissa. Ahvenanmaan itsehallintolaki ei myöskään koske muussa Suomessa toimivia organisaatioita suomen kielessä käytettävien paikannimien osalta.

Ahvenanmaan itsehallintolain 37 §:n mukaan Suomen kansalaisella on omassa asiassaan oikeus käyttää maakunnassa toimivassa tuomioistuimessa ja muussa valtion viranomaisessa suomen kieltä. Tämä koskee myös suomenkielisiä paikannimiä.

Kielilain 8. luvun *Kielellisten oikeuksien edistäminen ja seuranta* 35§:ssä säädetään, että ”julkisen vallan on perustuslain mukaisesti huolehdittava **maan** suomen- ja ruotsinkielisen väestön sivistyksellisistä ja yhteiskunnallisista tarpeista samanlaisten perusteiden mukaan”. Pykälässä 36 *Valvonta ja seuranta* velvoitetaan, että ”jokainen viranomainen valvoo omalla toimialallaan tämän lain noudattamista”.

Valtion säädöstietopankki Finlexin digitaalisessa tietokannassa mainitaan nimi *Ahvenanmaa* 224 laissa tai asetuksessa, nimi *Maarianhamina* 20 laissa tai asetuksessa. On luonnollista käyttää näitä nimiä Suomen kartoissa ja suomenkielisissä viranomaisyhteyksissä.

Kotimaisten kielten keskuksen suositus Suomen paikannimien käytöstä vieraskielisissä teksteissä

Ahvenanmaan maakunnan hallituksen tulkinta, että Kotimaisten kielten keskus suosittaa vain ruotsinkielisten nimien käyttöä yksikielisistä ruotsinkielisistä paikkakunnista, on virheellinen. Kuten aiemmin olemme maininneet, paikoilla voi olla eri syistä monenkielisiä nimiä, joita käytetään omilla kielissään. Kotuksen suositus koskee vieraskielisiä yhteyksiä, eli Suomen paikannimien käyttöä esimerkiksi englannin, saksan ja ranskan kielissä. Ruotsi ei ole Suomessa vieras kieli.

Suomi ei voi vaatia muita maita ja ulkomaisia kieliä muuttamaan omia käytäntöjään. On kuitenkin tilanteita, jolloin tietynkielisen nimen valinta on tehtävä Suomessa, esim. kun laaditaan tiedotteita, lehtiä, nettisivuja tms. vierailla kielillä.

Näitä tilanteita varten Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen suomen ja ruotsin kielen lautakunnat ovat antaneet Suomen julkista, hallinnollista nimitystä koskevan suosituksen vuonna 1997. Sen mukaan suomen kielessä käytetään olemassa olevia suomenkielisiä paikannimiä, ruotsin kielessä ruotsinkielisiä ja saamen kielessä saamenkielisiä nimiä. Vieraissa kielissä käytetään yksikielisistä alueista niiden virallisen kielen mukaisia nimiä (esimerkiksi *Iisalmi*, *Mariehamn*), kaksikielisistä alueista kyseisten alueiden enemmistökielisiä nimiä (esimerkiksi *Helsinki*, *Pargas*). Tämä suositus on saatettu YK:n 7. paikannimikonferenssissa 1998 sen YK:n jäsenvaltioiden tietoon englanniksi ja ranskaksi ja se on luettavissa englanniksi myös julkaisussa *Toponymic guidelines of Finland for map editors and other editors* (www-sivulla <http://www.kotus.fi/index.phtml?l=en&s=510>).

Edellä mainituista syistä katsomme, että Maanmittauslaitoksella ei ole syytä eikä sen tule poistaa nimiä *Ahvenanmaa* ja *Maarianhamina* kartoistaan ja muista vastaavista tuotteistaan. Ahvenanmaan itsehallintolaissa säädetyn maakunnan yksikielisen aseman vuoksi ruotsinkielinen nimi tulee tietenkin esittää kartoissa ensimmäisenä. (Jos kartta on muun kuin suomen- tai ruotsinkielinen, nimet esitetään vain ruotsiksi, eli *Åland* ja *Mariehamn*, ellei kyseisessä kielessä ole vallalla muuta tapaa.) Tässä yhteydessä ehdotamme, että Maanmittauslaitoksen karttoihin lisätään myös yksikielisten suomenkielisten kuntien viralliset ruotsinkieliset nimet.

Kotimaisten kielten keskuksen suomen kielen lautakunnan jäsenet ovat ilmaisseet yhtyvänsä edellä esitettyyn lausuntoon. Ruotsin kielen lautakunta esittää lisäksi oheisen, liitteenä olevan lausuntonsa.

Pirkko Nuolijärvi
johtaja, professori

Sirkka Paikkala
erikoistutkija,
suomenkielinen nimistönhuolto

Leila Mattfolk
tutkija,
ruotsinkielinen nimistönhuolto

Liite *Ortnamn på kartor*, Rekommendation av Svenska språknämnden

Liite *Ortnamn på kartor*, Rekommendation av Svenska språknämnden

29/2 2012

Rekommendation av Svenska språknämnden

Svenska språknämnden vid Institutet för de inhemska språken rekommenderar följande:

Ortnamn på kartor

Språknämnden rekommenderar Lantmäteriverket att på kartor och andra motsvarande produkter använda de officiella ortnamnen på finska och svenska. Också i fråga om enspråkiga orter bör namnet på det andra språket användas, åtminstone om det är historiskt väl känt eller annars väl etablerat (exempelvis *Fredrikshamn*, *Nyslott*, *Tammerfors*, *Närpiö*). Institutet för de inhemska språken ger vid behov rekommendationer om namnanvändningen i enskilda fall.

Även när det gäller ortnamn på det enspråkigt svenska Åland, rekommenderar språknämnden således att både det svenska och det finska namnet används på Lantmäteriverkets kartor så att *Åland* och *Mariehamn* står ovanför eller först och *Ahvenanmaa* och *Maarianhamina* under eller efter.

+